

УДК 631.147

JEL Classification: O13, Q10, Q16

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201906083>

Є.В. МИЛОВАНОВ, кандидат економічних наук

Становлення основної термінології в органічному секторі аграрної галузі

Мета статті - проаналізувати сучасні підходи до визначення та надати теоретичне обґрунтування основним дефініціям для формування повноцінного понятійного апарату в органічному секторі аграрної галузі України.

Методика дослідження. Ґрунтується на таких наукових методах: ретроспективного аналізу (еволюція становлення і розвитку понять «органік» та «органічне сільське господарство» у світовій і вітчизняній науці); порівняння та логічний (для формалізації й розмежування понять «органік» та «органіка» у сучасній науковій літературі); логічних узагальнень (подання пропозицій щодо подальшого використання основної термінології в органічному секторі для уникнення різного тлумачення та формування єдиного понятійного апарату у сфері органічного агропродукування).

Результати дослідження. Визначено, що для повноцінного використання переваг органіки для національної економіки України необхідно чітко визначити та розуміти понятійний апарат, який використовується у сферах науково-методичного обґрунтування, формування нормативно-правового базису, освітньо-кваліфікаційного забезпечення та громадського просвітництва в органічній сфері. Вказано, що значення основного поняття «органік» поки що не має однозначного трактування та сутності у процесі вживання в науковій та іншій літературі, що пов'язано, з одного боку, з іншомовним походженням цього слова, з іншого - відсутністю його загальноприйнятого визначення в Україні. Розглянуто поняття «органічний», яке світова наука використовує у двох пов'язаних, але все ж таки різних сферах - у хімії та сільському господарстві. Аргументовано, що термін «органічний» більш чіткий і формалізований у сільському господарстві та підпорядковується однозначним нормам і правилам вживання. Підкреслено, що поняття «органічна продукція» нерозривно пов'язано з поняттям «органічне сільське господарство» у сенсі причинно-наслідкових зв'язків, оскільки органічна продукція прямо чи опосередковано є результатом органічних практик у сільському господарстві. Аналіз дефініції «органічне сільське господарство» дав можливість зробити висновок про складність формулювання універсального і всеохоплюючого визначення вказаного поняття, а повноцінне розуміння зазначеного явища залежить від значної кількості факторів, як-то умови господарювання, географічне положення країни, рівень розвитку аграрної галузі та національної економіки загалом тощо. Проаналізовано використання сучасними науковцями понять «органік» та «органіка», яким у свою чергу притаманні свої особливості вживання у вітчизняній науковій та освітній літературі. Визначено, що єдиного загальноприйнятого бачення різниці між термінами «органік» та «органіка» у вітчизняній науковій літературі немає, і багато вчених використовують ці терміни як синоніми, вживаючи навіть в одній роботі обидві дефініції в однаковому значенні.

Елементи наукової новизни. Запропоновано чітко розмежовувати поняття «органік» та «органіка» для виключення плутанини і різнотлумачень у процесі теоретико-методологічного обґрунтування та наукового забезпечення розбудови органічного сектору вітчизняної сільськогосподарської галузі. Спираючись на лінгвістичний, змістовний, нормативно-правовий, науково-теоретичний аналіз попередніх досліджень, запропоновано розширене авторське визначення органічного сільського господарства.

Практична значущість. Рекомендовано відокремлювати поняття «органік» та «органіка», не використовуючи останнє при визначенні органічної продукції. Лише поняття «органік», з погляду походження та світової практики використання, безпосередньо стосується органічної сфери і його доречно використовувати в дослідженнях органічного сільського господарств в Україні. *Бібліогр.:* 27.

Ключові слова: органічне сільське господарство; термінологія; поняття «органік»; науковий підхід; аграрна галузь.

Милованов Євген Володимирович - кандидат економічних наук, президент Федерації органічного руху України (м. Київ, вул. Оболонська, 4, оф. 1)
E-mail: ofu@organic.com.ua

Постановка проблеми. Світове органічне сільське господарство продовжує розвиватися швидкими темпами, підтвердженням чому слугують й останні статистичні дані. Органічний рух набирає обертів як у розви-

нених державах, так і у країнах з економікою, що розвивається. Не виняток і Україна, де з 2000 р. всі основні показники розвитку органічного сектору мали лише позитивну динаміку.

За оцінками Федерації органічного руху України, ринок органічної продукції в нашій

© Є.В. Милованов, 2019

державі у 2018 р. досягнув показника 33 млн євро, що у 55 разів більше, ніж 10 років раніше. Площі, зайняті під органічним виробництвом, збільшилися на 75% (від 240 тис. га у 2004 р. до 420 тис. га у 2017 р.), при цьому кількість сертифікованих органічних господарств - у 5,4 раза (від 70 у 2004 р. до 375 у 2017 р.). Експорт вітчизняної сертифікованої органічної сільськогосподарської та харчової продукції у 2018 р. досяг 104 млн євро (порівняно з 65 млн євро у 2016 р.) [15].

Розбудова органічного сектору аграрної галузі країни залежить від численних факторів, і об'єктивна необхідність цього сталого напрямку господарської діяльності зумовлена насамперед перспективними перевагами органіку для національної економіки України. Але для повноцінного використання наявних переваг необхідно чітко визначати та розуміти понятійний апарат, який застосовується у сферах науково-методичного обґрунтування, формування нормативно-правового базису, освітньо-кваліфікаційного забезпечення та громадського просвітництва в органічній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку термінології і формування понятійного апарату у сфері розвитку органічного сектору аграрної галузі перебувала у фокусі наукових досліджень як вітчизняних, так зарубіжних учених, а саме В. І. Артиша [1], Н. А. Берлач [3], О. Т. Дудар [8], М. І. Кобця [11], В. М. Писаренка [16], Т. О. Чайки [21] та ін. Однак варто зазначити, що різні наукові підходи до визначення основних понять в органічному секторі аграрної галузі є розрізненими, потребують певного упорядкування та більш високого рівня конкретизації.

Мета статті - проаналізувати сучасні підходи до визначення та надати теоретичне обґрунтування основним дефініціям для формування повноцінного понятійного апарату в органічному секторі аграрної галузі України.

Виклад основних результатів дослідження. Для формування повноцінного й зрозумілого понятійного апарату в органічному секторі необхідно розібратися з етимологією та значенням основного поняття «органік». Згадане поняття не має поки що однозначного трактування і сутності у процесі вживання в науковій та іншій літературі. Це пов'язано, з одного боку, з іншомов-

ним походженням цього слова, з іншого - відсутністю загальноприйнятого значення поняття у країні, у тому числі на законодавчому рівні.

Дискусія щодо поняття «органік» повинна починатися з визначення того, що саме мається на увазі під цим терміном.

Термін «органік» разом з «органічним сільським господарством» був запропонований лордом Нортборном у його книзі «Погляд на землю» («Look to the Land», написаній у 1939 р. та опублікованій у 1940 р.) [25]. З його концепції «ферми як організму», він описав цілісний, екологічно збалансований підхід до фермерства.

Лорд Нортборн, разом з іншими видатними постатями органічного сільськогосподарського руху, - сером Альбертом Говардом, леді Євою Белфор, Еренфрідом Пфайффером, Джеромом Ірвінгом Родейлом та іншими органічними й біодинамічними практиками, визнаються не лише засновниками міжнародного органічного руху, а й першими, хто почав формувати понятійний апарат для прибічників, учасників органічного руху в усьому світі.

Починаючи із 40-х років ХХ ст. органічний рух активно розвивали переважно вищезгадані піонери та їх активні послідовники, які у 70-х почали активніше та масовіше об'єднуватися у міжнародні спілки й асоціації і залучати до руху урядові організації та активну громадськість. Так, у 1972 р. було засновано Міжнародну Федерацію органічного сільськогосподарського руху (IFOAM), яка нині є однією з найбільш авторитетних міжнародних органічних спілок. Оскільки термін «органік» використовувався у кількох значеннях, визначення IFOAM чітко й конкретно і відображає його міжнародну перспективу, для підвищення довіри до організації та її сертифікації. Більше того, чіткість та цілісність того, що передбачає «органік», полегшує фермерам, споживачам та іншим зацікавленим сторонам розуміння, чого ж очікувати від наявності органічного логотипу - максимальної прозорості між виробниками і споживачами. Сучасне трактування органіку IFOAM ґрунтується на дефініції «органічне сільське господарство», визначене як «виробнича система, яка підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей. Вона спирається на екологічні процеси, біорізноманіття та природні цикли, адаптовані до місцевих умов, при цьому уникається викорис-

тання ресурсів з несприятливими наслідками. Органічне сільське господарство поєднує традиції, інновації та науку з метою покращення стану навколишнього середовища та сприяння розвитку справедливих взаємовідносин і належного рівня життя для всього вищезазначеного» [24].

У США відповідальність за розробку національних стандартів для органічно виробленої сільськогосподарської продукції нині несе Департамент сільського господарства США (USDA). У свою чергу, USDA визначає «органік» наступним чином: «Органік - це термін маркування, який вказує на те, що харчові або інші сільськогосподарські продукти були вироблені згідно затверджених методів та практик. Ці методи об'єднують культурні, біологічні та механічні практики, які сприяють кругообігу ресурсів, сприяють екологічній рівновазі та збереженню біорізноманіття. Синтетичні добрива, стічні води, опромінення та генна інженерія не можуть використовуватися для виробництва органічної продукції» [26].

Законодавство ЄС у своєму прагненні до розвитку органічного сільського господарства у країнах-членах визначає «органік» також через поняття органічного сільського господарства: «Це сільськогосподарський метод, який має на меті виробництво харчових продуктів з використанням природних речовин і процесів. Він означає, що органічне сільське господарство має обмежений вплив на навколишнє середовище та заохочує: відповідальне використання енергії та природних ресурсів, збереження біорізноманіття, збереження регіональних екологічних балансів, підвищення родючості ґрунтів, забезпечення якості води» [27].

Один з найбільш потужних європейських інститутів з дослідження та розвитку органічного руху - Дослідний інститут органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія), вже багато років підтримує український органік через впровадження спільного проекту, що фінансується Швейцарською Конфедерацією через Державний секретаріат Швейцарії з економічних питань у співпраці з Міністерством аграрної політики та продовольства України. Ця знана у Європі та світі науково-дослідна та практична установа також оперує терміном «органік» і зазначає, що "поняття «органік» в Україні пов'язане з наступними поняттями: цілісність, перевага, гарантія, стиль, мода. Індивідуальність брен-

ду, що має відношення до властивостей, які допомагають візуалізувати, яким чином «органік» в Україні має подаватися/сприйматися: здоровий, безпечний, креативний, смачний, цікавий» [19].

Нині визначення «органіку» міжнародних неурядових асоціацій та урядових установ є результатом багаторічних спільних напрацювань засновників, прихильників та послідовників, учасників органічного руху, що лягли в основу формування понятійного апарату та законодавства для багатьох країн світу, в тому числі і для України.

Для того щоб сформувавши визначення вищевказаного поняття, необхідно розібратися з дефініцією «органічний», яка виступає об'єктом наукових дискусій як у вітчизняній, так і зарубіжній науковій літературі.

Термін «органічний» може бути одним із найбільш складних і заплутаних слів у науці сьогодні. Світова наука використовує значення згаданого терміна у двох дуже різних сферах - у хімії та сільському господарстві. Визначення у хімічній науці однозначне й чітке, принаймні, вже досить тривалий час, але в аграрній науці залишаються непорозуміння.

У хімії визначення ґрунтується виключно на хімічній структурі. За дуже невеликим винятком хімічна речовина класифікується як органічна, якщо вона містить принаймні один атом вуглецю, незалежно від його джерела. Ось чому органічна хімія називається «хімією вуглецю». Але існують винятки. Діоксид вуглецю звичайно містить атом вуглецю, але класифікується як неорганічний. В органічній хімії ніщо ніколи не є абсолютно простим. Як тетрахлорид вуглецю, так і сечовина вважаються органічними, незважаючи на те, що жодна молекула не містить водно-вуглецевого зв'язку. Хімія може іноді бути глибоко заплутаною.

Використання терміна «органічний» у сільському господарстві повністю відрізняється від інтерпретації у хімії. Сутність полягає в тому, які практики дозволені при виробництві сільськогосподарської продукції, щоб міг бути отриманий відповідний органічний сертифікат.

Визначення «органічного» в аграрній галузі суворіше та має більш формалізований характер. Для того щоб продукція визначалася як «органічна», вона повинна вироблятися із застосуванням затверджених методів, які інтегрують культурні, біологічні та механічні

практики, що сприяють круговороту ресурсів, а також екологічній рівновазі та збереженню біорізноманіття. При цьому заборонено використовувати опромінення та генетично модифіковані організми (ГМО). За загальним визначенням, при органічному виробництві не здійснюються обробки хімічно-синтезованими пестицидами та добривами, а тварини, вирощені органічно, не отримували антибіотиків, гормонів або препаратів для сприяння більш швидкому росту.

На перетині двох наук також виникають деякі колізії. Так, сульфат міді – неорганічна хімічна речовина, але обмежено дозволена для використання в органічному сільському господарстві. А перметрин – це органічна хімічна речовина, яка використовується у конвенційному сільському господарстві, але не допускається в органічних практиках.

Отже, термін «органічний» більш чіткий і формалізований у сільському господарстві та підпорядковується однозначним нормам і правилам.

Поняття «органічна продукція», натомість, має однозначне тлумачення як в Україні, так і за кордоном. Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» згадане поняття закріплено на державному рівні й означає сільськогосподарську продукцію, у тому числі харчові продукти та корми, отримані в результаті органічного виробництва. А органічне виробництво, при цьому, визначається як сертифікована діяльність, пов'язана з виробництвом сільськогосподарської продукції (у тому числі всі стадії технологічного процесу, а саме первинне виробництво (включаючи збирання), підготовка, обробка, змішування та пов'язані з цим процедури, наповнення, пакування, переробка, відновлення та інші зміни стану продукції), що провадяться із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції [18].

Але саме визначення, хоча й однозначне, однак не універсальне для різних країн. Кожна країна, зважаючи на мовні особливості, дає власні назви органічній продукції – органічна, біологічна, екологічна тощо. Так, термін «organic» для франкомовних та деяких інших країн перекладається як «biological», а, наприклад, для Данії, Німеччини, Польщі – «ecological». Наявність пев-

них розбіжностей у формулюванні терміна не впливає на зміст поняття «органічна продукція». У нашій країні при виробництві та споживанні даної сертифікованої продукції використовують термін «органічна продукція» з огляду на багаторічну практику, оскільки саме ця дефініція найбільш поширена у міжнародній торгівлі, наукових колах, а також найчастіше застосовується на законодавчому рівні в Євросоюзі, на що стратегічно зорієнтована Україна.

Поняття «органічна продукція» нерозривно пов'язано із поняттям «органічне сільське господарство» у сенсі причинно-наслідкових зв'язків, оскільки органічна продукція прямо чи опосередковано є результатом органічних практик у сільському господарстві.

Щодо поняття «органічне сільське господарство», то воно детально було розглянуто у попередніх дослідженнях [13] та запропоновано авторське визначення, а саме «органічне сільське господарство – це збалансована система виробництва аграрної продукції, що здійснюється сертифікованими суб'єктами господарювання з максимальним застосуванням біологічних факторів підвищення агротехнологічної продуктивності, що забезпечують екологічно, соціально та економічно ефективно і прозоре виробництво сільськогосподарської продукції з метою задоволення потреб ринку» [13, с. 19]. Спираючись на лінгвістичний, змістовний, нормативно-правовий, науково-теоретичний аналіз попередніх досліджень, можна також визначити органічне сільське господарство як напрям енерго- та ресурсощадливого виробництва, орієнтований на забезпечення суспільства якісним та безпечним продовольством, збереження навколишнього середовища та покращення біорізноманіття, розвиток сільських територій та громад для сталого розвитку національної економіки та країни у цілому [13, с. 20].

Аналіз дефініції «органічне сільське господарство» дав можливість зробити висновок про складність формулювання універсального й всеохоплюючого визначення цього поняття. Повноцінне розуміння вказаного явища залежить від значної кількості факторів, у тому числі від умов господарювання, географічного положення країни, рівня розвитку сільськогосподарської галузі та національної економіки загалом тощо.

Терміну «органік» у свою чергу притаманні певні особливості вживання у вітчиз-

няній науковій та освітній літературі. Багато дослідників ототожнюють поняття «органік» та «органіка», що часто викликає плутанину у визначенні сутності цих понять. Дотримуємося думки, що згадані терміни не мають вживатися в одному й тому ж сенсі та потребують більш глибокого науково-теоретичного розмежування.

Так, термін «органіка» досить тривалий час вживався і продовжує вживатися при визначенні органічних добрив для використання у сільському (і не лише) господарстві, а також органічних відходів. Зокрема, в Іспанії на сміттєвих баках, призначених для відходів органічного походження, великими літерами зазначається: «органіка».

Різні дослідники застосовують цей термін у наступних контекстах, а саме: «Варіантом вирішення проблеми насичення ґрунту органікою може стати удобрення соломою» [12]; «Внесення у ґрунт органіки сприяє інтенсивнішому розвитку кореневої системи, збільшенню виділення ексудатів, за рахунок чого і підвищується ефективність та стійкість дії біопрепаратів» [17, с. 289]; «Основу гумусу складають залишки органіки рослинного походження: фракції, що найменш розклалися, фракції, що продовжують розкладатися, комплексні речовини, які утворилися в результаті гідролізу і окислення і речовини, які є результатом життєдіяльності мікроорганізмів» [20, с. 113]; «Так, під час розкладання 1 т соломи може утворитися до 600 кг органіки, із якої до 60-100 кг буде задіяно для утворення гумусу» [5, с. 37] тощо.

Тобто вищенаведені науковці визначають «органіку» як добрива та органічні речовини, що необхідні для збагачення ґрунту поживними елементами з метою отримання високих врожаїв якісної сільськогосподарської продукції.

В економічній науковій літературі дефініція «органіка» з розвитком світового органічного руху почала використовуватися деякими вченими також для визначення органічної продукції.

Термін «органіка» О.В. Орленко використовує при визначенні органічної продукції, зауважуючи, що необхідна «орієнтація на цілісне і системне розуміння цільовою аудиторією терміна «органіка», та похідних термінів, розмежування виключних рис та характеристик «органіки»; формування усвідомлення споживачів про абсолютність та

однозначність вищої цінності «органіки» порівняно з традиційними продуктами, відповідно до системи потреб споживачів» [14, с. 39]. В аналогічному сенсі використовує згаданий термін Е.А. Кіреєва: «Одним із механізмів підтримки і стимулювання виробництва органічної продукції є проведення спеціалізованих земельних аукціонів. Передбачається, що на серії спецаукціонів учасникам ринку будуть запропоновані земельні ділянки для виробництва органіки і вирощування винограду за пільговими орендними ставками» [10, с. 306]. У свою чергу, науковці О. С. Кільницька та А. О. Соколова зазначають, що «у магазині Natur Boutique, де частка органічних продуктів харчування в загальному обсязі становить 30 %, обсяги їх реалізації в поточному році зменшились, порівняно з попереднім, при тому що органіка ненабагато дорожча, ніж інша продукція» [9, с. 360-361]. Критикуючи Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», прийнятий у 2013 р., І.А. Білоткач визначає органічну продукцію також як «органіка»: «Положення Закону є недосконалими та не в повній мірі відповідають законодавству ЄС у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Це негативно впливає на функціонування вітчизняного ринку органічної сільськогосподарської продукції, формує негативний імідж українського органічного виробництва на світовому ринку, що створює різного роду бар'єри для виробників-експортерів; споживач незахищений від фальсифікату «органіки», а виробник - від недобросовісної конкуренції» [4, с. 16].

Учені Є.М. Данкевич та О.В. Шегада у своєму дослідженні ототожнюють згадані терміни, зазначаючи: «Зі свого боку, кількість органічних операторів в Україні хоч і зростає, але процес експорту серед нових компаній не завжди налагоджений. Недостатня підготовка підприємства до експорту органіки та незнання ринку і недотримання вимог іноземного законодавства стає перешкодою на шляху виробника до прямих контрактів з іноземним покупцем» [6, с. 311]. І в цій же роботі знаходимо: «Незважаючи на труднощі, органічний рух в Україні поступово набирає силу і завойовує популярність, як у споживачів, так і у виробників екологічної продукції. Понад 200 вітчизняних виробників працюють за системою «органік»

[6, с. 311]. Іспанія є найбільшим виробником органічної продукції в Європі, в органічному виробництві якої задіяно 1,13 млн га. У Великобританії сектор органіки нараховує 0,72 млн га. В Австрії органічні плантації становлять 15,5% від загальних посівних площ [2, с. 199].

Разом із тим ряд учених розуміють органічний сектор, органічну продукцію саме під терміном «органік». Так, А.Л. Шуляр у своїй науковій роботі зазначає: «Європейські країни вже давно і успішно займаються органічним птахівництвом. В Україні ж, для того щоб ринок «органік» перейшов зі стану «зародження» до «активного розвитку», слід від загальних правил переходити до конкретних кроків» [23, с. 138]. Поряд із цим група вчених наголошує, що «Українські родини все більше дбають про своє здоров'я, стурбовані з приводу вмісту пестицидів, хімічних залишків і антибіотиків у харчових продуктах, які щодня купують у супермаркетах. Тому шукають можливість забезпечити себе від впливу шкідливих та недостатньо досліджених речовин, обираючи «органік» [22, с. 163]. Інші науковці також використовують цей термін у наступному контексті: "Однією із умов органічності продуктів є органічне виробництво. Провідна роль у сфері «органік» належить сільському господарству або аграрному виробництву» [7, с. 95].

Отже, звідси, єдиного загальноприйнятого бачення різниці між термінами «органік» та «органіка» у вітчизняній науковій літературі немає. Багато вчених використовують згадані терміни як синоніми, вживаючи навіть в одній роботі обидві дефініції в однаковому значенні.

Дотримуємося думки щодо однозначної необхідності розмежування понять «органік» та «органіка», не використовуючи останнє при визначенні органічної продукції та органічного сектору. Лише поняття «органік», зважаючи на походження та світову практику використання, має безпосереднє відношення до органічної сфери. У свою

чергу, дефініція «органіка» в сільськогосподарській науці була й залишається у більшості агрохімічним чи агробіологічним терміном, що використовується для визначення органічних залишків, органічних добрив, органічних речовин для живлення культур тощо.

Важливим аргументом при цьому є закріплене на законодавчому рівні у багатьох країнах Європи та світу, в тому числі і в Україні, логотипу органічної продукції із написом «Органік» на різних мовах. Так, у ст. 4 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», прийнятого у 2018 р., зазначено, що «Оператори зобов'язані: відкликати та/або вилучати вироблену ними продукцію, що не відповідає вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, якщо вона маркована державним логотипом для органічної продукції або містить позначення та написи «органічний», «біодинамічний», «біологічний», «екологічний», «органік»...» [18]. Варто наголосити, що у вітчизняному законі зазначається про використання для маркування органічної продукції терміна «органік», але аж ніяк не «органіка».

Висновок. Формулювання чіткого понятійного апарату має ключове значення для розвитку органіку, оскільки виключає плутанину та різнотлумачення в процесі теоретико-методологічного обґрунтування та наукового забезпечення розбудови органічного сектору вітчизняної сільськогосподарської галузі.

З огляду на семантику і вітчизняний досвід використання термінології в органічній сфері пропонується чітко розмежовувати поняття «органіка» та «органік», уникати різного тлумачення, використовуючи виключно останній в теорії і практиці розбудови органічного сектору України, для формування єдиного понятійного апарату з метою прийняття ефективних управлінських рішень на всіх рівнях менеджменту.

Список бібліографічних посилань

1. Артиш В. І. Розвиток світового ринку органічної продукції. *Економіка АПК*. 2010. № 3. С. 113-116.
2. Бережна Ю. С. Канали збуту органічної продукції: міжнародний аспект та вітчизняна практика. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 4. Т. 4. С. 198-202.
3. Берлач Н. А. Вдосконалення спеціальної нормативно-правової бази - пріоритетний чинник розвитку органічного сільського господарства в Україні. *Форум права*. 2010. № 1. С. 19-23.

References

1. Artysh, V.I. (2010). Rozvytok svitovogo rynku organichnoyi produkciyi [Development of the world market for organic products]. *Ekonomika APK*, 3, pp. 113-116 [In Ukrainian].
2. Berezhna, Yu.S. (2010). Kanaly zbutu organichnoyi produkciyi: mizhnarodnyj aspekt ta vitchyznyana praktyka [Channels of organic products distribution: international aspect and domestic practice]. *Visnyk Khmelnyckogo nacionalnogo universytetu*, 4 (4), pp. 198-202 [In Ukrainian].

4. Білоткач І. А. Інституціональне забезпечення розвитку інфраструктури ринку органічної сільськогосподарської продукції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 13-20.
5. Гораш О. С., Сендецький В. М. Вплив сумісного застосування соломи, сидератів та органічних добрив на ріст і розвиток рослин сої в умовах західного лісостепу. *Таврійський науковий вісник*. 2018. № 100. Т. 1. С. 35-45.
6. Данкевич Є. М., Шегеда О. В. Можливості розширення експорту органічної продукції вітчизняним товаровиробникам до країн-членів ЄС. *Органічне виробництво і продовольча безпека*. Житомир : ЖНАЕУ, 2017. С. 310-315.
7. Добровольська К., Калина В., Ковальчук С., Кравчик Ю. Особливості маркетингу органічної продукції. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 6. Т. 1. С. 90-98.
8. Дудар О. Т. Розвиток органічного агропромисловництва в Україні. *Економіка АПК*. 2012. №3. С. 121-126.
9. Кільницька О. С., Соколова А. О. Фактори та особливості ціноутворення на органічну продукцію. *Органічне виробництво і продовольча безпека*. Житомир : ЖНАЕУ, 2017. С. 358-363.
10. Кіреєва Е. А. Органічне виробництво у системі пріоритетів сталого розвитку аграрного сектору економіки України. *Органічне виробництво і продовольча безпека*. Житомир : ЖНАЕУ, 2017. С. 301-308.
11. Кобець М. І. Органічне землеробство в контексті сталого розвитку. Досвід використання технологій органічного землеробства в Україні. *Проект «Аграрна політика людського розвитку»*. Київ, 2004. 22 с.
12. Мельник С.І., Новічков О.В., Полупан В.М., Левенко М.Г. Підвищення ефективності внесення органічних добрив. *Наукові доповіді НУБіП України*. 2017. № 5 (69). URL : <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Dopovidi/article/view/9493>.
13. Милованов Є. В. Сучасні підходи до визначення поняття органічного сільського господарства. *Наукові горизонти*. 2018. № 5 (68). С. 12-23.
14. Орленко О. В. Ефективність інструментів просування круп'яної органічної продукції на вітчизняні та європейські ринки в умовах глобалізації. *Бізнес-навігатор*. 2015. № 2 (37). С. 38-45.
15. Офіційний сайт Федерації органічного руху України. URL : <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>.
16. Писаренко В. М. Основні напрями інтегрованого захисту рослин в умовах органічного землеробства. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2008. № 4. С. 14-18.
17. Повх О. В. Інтегроване застосування органічних добрив та мікробіологічних препаратів в сучасних агротехнологіях. *Вісник ЦНЗ АПВ Харківської області*. 2014. Вип. 16. С. 287-295.
18. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України від 10 липня 2018 р. № 2496-VIII База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19> (дата звернення: 24.02.2019 р.).
19. Просування органічної продукції в Україні. Концептуальні рекомендації. URL : https://ukraine.fibl.org/fileadmin/images-ukraine/publications_presentations/_Organic_Promotion_Guidelines_Ukraine_-_Version_Nov_2013_UKR_01.pdf (дата звернення: 18.03.2019 р.).
20. Скляр О. Г., Скляр Р. В. Властивості біодобрив, що отримуються після анаеробної ферментації гною. *Праці ТДАТУ*. 2013. Вип. 13 (3). С. 110-117.
21. Чайка Т. О. Розвиток виробництва органічної продукції в аграрному секторі економіки України : монографія / під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Н. М. Сіренко. Донецьк: Вид-во «Ноулдждж», 2013. 319 с.
22. Шуляр А. Л., Ткачук В. П., Омелькович С. П. Особливості виробництва органічного молока. *Органічне виробництво і продовольча безпека*. Житомир : ЖНАЕУ, 2017. С. 160-164.
23. Шуляр А. Л. Практичні аспекти виробництва органічної продукції птахівництва. *Органічне виробництво і продовольча безпека*. Житомир : ЖНАЕУ, 2017. С. 138-142.
3. Berlach, N.A. (2010). Vdoskonalennya specialnoyi normatyvno-pravovoyi bazy - priorytetnyj chynnyk rozvytku organichnogo silskogo gospodarstva v Ukraini [Improvement of the special legal and regulatory framework - priority factor for the development of organic agriculture in Ukraine]. *Forum prava*, 1, pp. 19-23 [In Ukrainian].
4. Bilotkach, I.A. (2019). Instytucionalne zabezpechennya rozvytku infrastruktury rynku organichnoyi silskogospodarskoyi produkciyi [Institutional support for the infrastructure development of the market for organic agricultural products]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 3, pp. 13-20 [In Ukrainian].
5. Horash, O.S. & Sendetskiy, V.M. (2018). Vplyv sumisnogo zastosuvannya solomy, syderativ ta organichnyx dobryv na rist i rozvytok roslyn soyi v umovax zaxidnogo lisostepu [Influence of joint application of straw, side rates and organic fertilizers on the growth and development of soybean plants in the conditions of the western forest-steppe]. *Tavrijskij naukovyj visnyk*, 100 (1), pp. 35-45 [In Ukrainian].
6. Dankevych, Ye.M. & Sheheda, O.V. (2017). Mozhylyvosti rozshyrennya eksportu organichnoyi produkciyi vitchyznyanym tovarovyrobnykam do krayin-chleniv ES [Opportunities for the expanding of Ukrainian organic products export to EU member states]. *Organichne vyrobnyctvo i prodovolcha bezpeka*, pp. 310-315 [In Ukrainian].
7. Dobrovol'ska, K., Kalyna, V., Kovalchuk, S., & Kravchuk, Y. (2017). Osoblyvosti marketyngu organichnoyi produkciyi [Peculiarities of marketing of organic products]. *Visnyk Khmelnyckozhogo nacionalnogo universytetu*, 6 (1), pp. 90-98 [In Ukrainian].
8. Dudar, O.T. (2012). Rozvytok organichnogo agrovyyrobnyctva v Ukraini [Development of organic agricultural production in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 3, pp. 121-126 [In Ukrainian].
9. Kilnitska, O.S. & Sokolova, A.O. (2017). Faktory ta osoblyvosti cinoutvorennya na organichnu produkciyu [Factors and features of pricing for organic products]. *Organichne vyrobnyctvo i prodovolcha bezpeka*, pp. 358-363 [In Ukrainian].
10. Kirieieva, E.A. (2017). Organichne vyrobnyctvo u systemi priorytetiv stalogo rozvytku agrarnogo sektoru ekonomiky Ukrainy [Organic production in the system of priorities of sustainable development of agrarian sector of economy of Ukraine]. *Organichne vyrobnyctvo i prodovolcha bezpeka*, pp. 301-308 [In Ukrainian].
11. Kobets, M.I. (2004). *Organichne zemlerobstvo v konteksti stalogo rozvytku. Dosvid vykorystannya tehnologij organichnogo zemlerobstva v Ukraini. Proekt "Agrarna polityka lyudskogo rozvytku" [Organic agriculture in the context of sustainable development. Experience of using organic farming technologies in Ukraine. Project "Agrarian policy for human development"]*. Kyiv [In Ukrainian].
12. Melnyk, S.I., Novichkov, O.V., Polupan, V.M., & Levenko, M.H. (2017). Pidvyshhennya efektyvnosti vnesennya organichnyx dobryv [Improvement of the efficiency of organic fertilizers]. *Naukovi dopovidi NUBiP Ukrainy*, 5 (69). Retrieved from: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Dopovidi/article/view/9493> [In Ukrainian].
13. Mylovanov, Ye.V. (2018). Suchasni pidhody do vyznachennya ponyattya organichnogo silskogo gospodarstva [Modern approaches to the definition of the concept of organic agriculture]. *Naukovi goryzonty*, 5 (68), pp. 12-23 [In Ukrainian].
14. Orlenko, O.V. (2015). Efektyvnist instrumentiv prosuvannya krupyanyoi organichnoyi produkciyi na vitchyznyani ta yevropejski rynky v umovax globalizaciyi [The effectiveness of tools for promotion of cereal organic products to domestic and European markets in a globalized world]. *Naukovo-vyrobnychyj zhurnal Biznes-navigator*, 2 (37), pp. 38-45 [In Ukrainian].
15. Official site of the Organic Federation of Ukraine. Retrieved from: <http://organic.com.ua/en/homepage/2010-01-26-13-42-29> [In Ukrainian].
16. Pysarenko, V.M. (2008). Osnovni napryamy integrovanogo zaxystu roslyn v umovax organichnogo zemlerobstva [Main directions of integrated protection of plants in conditions of organic farming]. *Visnyk Poltavskoyi derzhavnoyi agrarnoyi akademiyi*, 4, pp. 14-18 [In Ukrainian].
17. Povkh, O.V. (2014). Integrovanе zastosuvannya organichnyx dobryv ta mikrobiologichnyx preparativ v suchasnyx agrotekhnologiyax [Integrated application of organic fertilizers and microbiological preparations in modern agrotechnologies]. *Visnyk CNZ APV Harkivskoyi oblasti*, 16, pp. 287-295 [In Ukrainian].

24. Definition of Organic Agriculture. *Official website of IFOAM - Organics International*. URL : <https://www.ifoam.bio/en/organic-landmarks/definition-organic-agriculture>.

25. Northbourne, Lord. *Look to the Land* (Second, revised special edition). Hillsdale, New York : Sophia Perennis, 2003.

26. Organic Standards. *Official website of United States Department of Agriculture*. URL : <https://www.ams.usda.gov/grades-standards/organic-standards>.

27. Organics at a glance. *Official website of European Commission*. URL https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/organic-farming/organics-glance_en.

18. Pro osnovni pryncypy ta vymogy do organichnogo vyrobnyctva, obigu ta markuvannya organichnoyi produkciyi: Zakon Ukrainy vid 10.07.2018. # 2496-VIII [On basic principles and requirements for organic production, turnover and marking of organic products: Law of Ukraine dated 10.07.2018, No 2496-VIII]. *Baza danyh "Zakonodavstvo Ukrainy" / VR Ukrainy*. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19> [In Ukrainian].

19. Prosvuvannya organichnoyi produkciyi v Ukraini. Konceptualni rekomendaciyi [Promotion of organic products in Ukraine. Conceptual recommendations]. (2013). Retrieved from: https://ukraine.fibl.org/fileadmin/images-ukraine/publications_presentations/_Organic_Promotion_Guidelines_Ukraine_-_Version_Nov_2013_UKR_01.pdf [In Ukrainian].

20. Skliar, O.H. & Skliar, R.V. (2013). Vlastyvosti biodobryv, shcho otrymuyetsya pislya anaerobnoyi fermentaciyi gnoyu [Properties of biofertilizers obtained after anaerobic fermentation of manure]. *Praci TDATU*, 13 (3), pp. 110-117 [In Ukrainian].

21. Chaika, T.O. (2013). *Rozvytok vyrobnyctva organichnoyi produkciyi v agrarnomu sektori ekonomiky Ukrainy [Development of production of organic products in the agrarian sector of the economy of Ukraine]*. Donetsk: Vyd-vo "Noulidzh" [In Ukrainian].

22. Shuliar, A.L., Tkachuk, V.P., & Omelkovych, S.P. (2017). Osoblyvosti vyrobnyctva organichnogo moloka [Features of production of organic milk]. *Organichne vyrobnyctvo i prodovolcha bezpeka*, pp. 160-164 [In Ukrainian].

23. Shuliar, A.L. (2017). Praktychni aspekty vyrobnyctva organichnoyi produkciyi ptahivnyctva [Practical aspects of organic poultry production]. *Organichne vyrobnyctvo i prodovolcha bezpeka*, pp. 138-142 [In Ukrainian].

24. Definition of organic agriculture. (2019). *IFOAM - Organics International*. Retrieved from: <https://www.ifoam.bio/en/organic-landmarks/definition-organic-agriculture> [In English].

25. Northbourne, L. (2003). *Look to the land (Second, revised special edition)*. Hillsdale, New York: Sophia Perennis. [In English].

26. Organic standards. (2019). *United States Department of Agriculture*. Retrieved from: <https://www.ams.usda.gov/grades-standards/organic-standards> [In English].

27. Organics at a glance. (2019). *European Commission*. Retrieved from: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/organic-farming/organics-glance_en [In English].

Mylovanov Ye.V. Formation of a basic terminology in the organic sector of agriculture

The purpose of the article is to study modern approaches to the definition and theoretical substantiation of the main definitions for the formation of a complete conceptual apparatus in the organic sector of the agrarian sector of Ukraine.

Research methods. The research is based on the following scientific methods: retrospective analysis for research of evolution of the formation and development of concepts of "organic" and "organic agriculture" in the international and Ukrainian science; comparison and logical for formalization and delineation of concepts of "organic" and "organica" in modern scientific literature; logical generalizations for submission of proposals for the further use of the basic terminology in the organic sector to avoid different interpretations and formation of a single conceptual apparatus in the sphere of organic agricultural production in Ukraine.

Research results. It was determined that in order to fully use benefits of organic for the national economy of Ukraine, it is necessary to clearly define and understand the conceptual apparatus used in areas of scientific and methodological substantiation, formation of the regulatory framework, educational qualification support, and public education in the organic sphere. It was indicated that the meaning of a basic term "organic" has not yet have unambiguous interpretation and essence in the usage process of scientific and other literature, which is connected, on one hand, with the foreign origin of the word, and on the other hand, with the absence of its generally accepted definition in Ukraine. The term of "organic", which international science uses in two related but still different fields in chemistry and agriculture, was considered. It was argued that a term "organic" is clearer and formalized in the agriculture and obeys unambiguous norms and rules for application. It was emphasized that a concept of "organic products" is inextricably linked with a concept of "organic agriculture" in the sense of cause and effect relationships, since organic products are directly or indirectly resulted on organic practices in the agriculture. Analysis of a definition of "organic agriculture" led to a conclusion about the complexity of the formulation of universal and comprehensive definition of this concept and full understanding of this phenomenon depends on a significant number of factors, such as economic conditions, geographical position of a country, the level of development of the agricultural sector and the national economy as a whole, etc. Use of terms "organic" and "organica" by modern scientists, which, in turn, have their own characteristics of use in the Ukrainian scientific and educational literature, was analyzed. It was determined that there is no single generally accepted vision of the difference between terms "organic" and "organica" in Ukrainian scientific literature and many scientists use these terms as synonyms, using, even in the same single article both definitions in the same sense.

Elements of scientific novelty. It was proposed to clearly distinguish terms "organic" and "organica" in order to exclude confusion and misunderstandings in the process of theoretical and methodological substantiation and scientific support of the development of the organic sector of the domestic agricultural sector. Based on linguistic, informative, legal, scientific-theoretical analysis of previous studies, an extended author's definition of organic agriculture was proposed.

Practical significance. It was recommended to separate the terms “organic” and “organica” without using the latter in the definition of organic products. Only a term “organic”, from a point of view of origin and international practice of use, has direct relation to the organic sphere and is appropriate to be used in researches of the organic agriculture in Ukraine. Refs.: 27.

Keywords: organic agriculture; terminology; concept of “organic”; scientific approach; agricultural sector.

Mylovanov Yevhen Volodymyrovych - candidate of economic sciences, president of Organic Federation of Ukraine (4, Obolonska str., Kyiv)
E-mail: ofu@organic.com.ua

Милованов Е.В. Становление основной терминологии в органическом секторе аграрной отрасли

Цель статьи - проанализировать современные подходы к определению и надать теоретическое обоснование основным дефинициям для формирования полноценного понятийного аппарата в органическом секторе аграрной отрасли Украины.

Методика исследования. Основывается на таких научных методах: ретроспективного анализа (эволюция становления и развития понятий «органик» и «органическое сельское хозяйство» в мировой и отечественной науке); сравнения и логический (для формализации и разграничения понятий «органик» и «органика» в современной научной литературе); логических обобщений (представление предложений по дальнейшему использованию основной терминологии в органическом секторе во избежание различного толкования и формирования единого понятийного аппарата в сфере органического агро-производства).

Результаты исследования. Определено, что для полноценного использования преимуществ органика для национальной экономики Украины, необходимо четко определять и понимать понятийный аппарат, используемый в сферах научно-методического обоснования, формирования нормативно-правового базиса, образовательно-квалификационного обеспечения и общественного просвещения в органической сфере. Указано, что значение основного понятия «органик» пока не имеет однозначного трактования и сущности в процессе употребления в научной и другой литературе, что связано, с одной стороны, с иноязычным происхождением этого слова, с другой - отсутствием его общепринятого определения в Украине. Рассмотрено понятие «органический», которое мировая наука использует в двух связанных, но все же различных сферах - в химии и сельском хозяйстве. Аргументировано, что термин «органический» более четкий и формализованный в сельском хозяйстве и подчиняется однозначным нормам и правилам применения. Подчеркнуто, что понятие «органическая продукция» неразрывно связано с понятием «органическое сельское хозяйство» в смысле причинно-следственных связей, поскольку органическая продукция прямо или косвенно является результатом органических практик в сельском хозяйстве. Анализ дефиниции «органическое сельское хозяйство» дал возможность сделать вывод о сложности формулировки универсального и всеобъемлющего определения указанного понятия, а полноценное понимание этого явления зависит от значительного количества факторов, таких как условия хозяйствования, географическое положение страны, уровень развития аграрной отрасли и национальной экономики в целом и т.д. Проанализировано использование современными учеными понятий «органик» и «органика», которым в свою очередь присущи свои особенности употребления в отечественной научной и образовательной литературе. Определено, что единого общепринятого видения разницы между терминами «органик» и «органика» в украинской научной литературе нет, и многие ученые используют эти термины как синонимы, употребляя даже в одной работе обе дефиниции в одинаковом смысле.

Элементы научной новизны. Предложено четко разграничивать понятия «органик» и «органика» для исключения путаницы и разнотолкований в процессе теоретико-методологического обоснования и научного обеспечения развития органического сектора сельскохозяйственной отечественной отрасли. Опираясь на лингвистический, содержательный, нормативно-правовой, научно-теоретический анализ предыдущих исследований, предложено расширенное авторское определение органического сельского хозяйства.

Практическая значимость. Рекомендуются разделять понятия «органик» и «органика», не используя последнее при определении органической продукции. Только понятие «органик» с точки зрения происхождения и мировой практики использования имеет непосредственное отношение к органической сфере и его уместно использовать в исследованиях органического сельского хозяйства в Украине. Библиогр.: 27.

Ключевые слова: органическое сельское хозяйство; терминология; понятие «органик»; научный подход; аграрная отрасль.

Милованов Евгений Владимирович - кандидат экономических наук, президент Федерации органического движения Украины (г. Киев, ул. Оболонская, 4, оф. 1)
E-mail: ofu@organic.com.ua

Стаття надійшла до редакції 27.05.2019 р.

Фахове рецензування: 07.06.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Милованов Є. В. Становлення основної термінології в органічному секторі аграрної галузі. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 83 — 91.

* * *